

2004

De toekomst van islam in Nederland

MAURITS BERGER

2004

De toekomst van islam in Nederland

UITGEVERIJ PLUIM
DE GROENE AMSTERDAMMER
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Uitgave in samenwerking met

**DE GROENE
AMSTERDAMMER**

Eerste druk, oktober 2023

© Maurits Berger

Omslagontwerp Michel van Duyvenbode

Typografie binnenwerk Perfect Service

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 933 0485 7

NUR 717

www.uitgeverijpluim.nl

Inhoud

1. De turbulente geschiedenis van de islam
in Nederland 7
 2. De Marokkaan en de kat van tante Da 13
 3. Het jaar 2004 23
 4. De tredmolen en de golf 34
 5. Trauma 41
 6. De spelers 46
 7. De islamisering van Nederland 55
 8. Veiligheidsdenken 69
 9. Het gemeenschappelijk geheugen 82
 10. Hoe nu verder? 92
- Bronnen 105

1.

De turbulente geschiedenis van de islam in Nederland

De geschiedenis van de islam in Nederland is jong. Natuurlijk, er is een eeuwenlange ervaring met de islam in Indonesië. Maar dat was ver weg, aan de andere kant van de wereld. De omvangrijke gemeenschap moslims in ons land dateert pas van de jaren zeventig. Hun was echter weinig tijd vergund om zich rustig te kunnen vestigen. Vanaf de jaren negentig staan moslims constant in de schijnwerpers en moeten zich verantwoorden voor hun gedragingen en hun waarden.

Het is opmerkelijk dat Nederlanders nauwelijks heldere herinneringen hebben aan deze recente geschiedenis. Wat we nog weten heeft vooral te maken met onze eigen ervaringen en die kunnen per leeftijd aanzienlijk verschillen. Een tweeëntwintigjarige moslimse* student interviewde in januari 2023 voor *De Correspondent* de journalist Lotfi El Hamidi (achtendertig

*Ik maak onderscheid tussen een ‘moslimse’ en een ‘islamitische’ persoon: de eerste is moslim in identiteit, de tweede is moslim in godsdienstigheid (de twee kunnen overlappen, maar dat hoeft niet). Dit is te vergelijken met het onderscheid dat in de Nederlandse spelling wordt gemaakt tussen ‘Joods’ (identiteit en etniciteit) en ‘joods’ (godsdienstigheid).

jaar) die net een boek had geschreven over zijn jeugd als ‘generatie 9/11’. Met een zweem van jaloezie stelde de student vast dat hij leefde in een periode waarin moslims in Nederland alleen maar klappen krijgen, terwijl Lotfi volgens hem was opgegroeid in de ‘relatief verdraagzame en inclusieve’ jaren negentig.

Voor een ouder iemand als ikzelf was de beleving van deze student opmerkelijk. Ik heb het Nederland van de jaren negentig helemaal niet ervaren als ‘verdraagzaam en inclusief’. De aanslagen van Al Qaida in Amerika op 11 september 2001 – kortweg ‘9/11’ – hadden in de daaropvolgende jaren inderdaad een groot effect op de omgang met de moslims in Nederland, maar dat proces was al veel langer aan de gang. Sterker nog, in de jaren direct na 9/11 heb ik met de hoop geleefd dat de heftige discussies juist zouden werken als een ventiel dat onze samenleving kon ontlichten van alle emoties en opvattingen over islam en moslims die sinds de jaren negentig waren opgekropt. De honderden debatten, werkgroepen, beleidsplannen die op alle niveaus van de samenleving werden gevoerd door zowel moslims als niet-moslims genereerden een enorme energie die, zo dacht ik, Nederland in staat zou stellen zich te herpakken en zich klaar te maken voor nieuwe en betere tijden.

Dat bleek te optimistisch. Nu, meer dan twintig jaar na de aanslagen van 2001 lijken we nog steeds vast te zitten in diezelfde emoties en opvattingen van rond de

eeuwwisseling. Tenminste, de niet-moslimse Nederlanders. Zij lijken geen stap te zijn opgeschoten in hun omgang met moslims en islam. Bijna ieder halfjaar is er wel een islam-‘incident’ en elke keer wordt op dezelfde manier gereageerd. De Nederlandse moslims daarentegen hebben enorme ontwikkelingen doorgemaakt, zowel in hun inzichten over zichzelf en hun islam, als in hun relatie tot de Nederlandse samenleving.

De geschiedenis van de islam in Nederland mag jong zijn, maar is een ingewikkeld verhaal geworden. Het is zó ingewikkeld dat we er de naam ‘islamdebat’ aan hebben gegeven. De term ‘islam’ staat dan niet alleen voor de godsdienst, maar ook voor de moslims, inclusief alles wat zij doen, ongeacht of dat nu wel of niet te maken heeft met de islam. Dat debat is ingewikkeld omdat gedragingen en waarden van moslims hier, in Nederland, worden vermengd met die van moslims daar, ver weg, en met opvattingen over de islam die al eeuwen in het Nederlandse geheugen rondwaren. Dat debat is bovendien ingewikkeld omdat de situatie van moslims in Nederland bol staat van de tegenstellingen. Enerzijds groeit bijvoorbeeld het aantal moslims in hogere functies: advocaten, politici, artsen, diplomaten, beleidsmedewerkers. Binnen één generatie hebben moslims functies verworven in alle geledingen van de samenleving, tot aan ministersposten toe. Dat

is uniek als we het vergelijken met de weg die vrouwen en mensen van kleur hebben moeten afleggen om dezelfde posities te bereiken (en die daar nog steeds voor moeten vechten, overigens). Dat is dus iets om trots op te zijn. Tegelijkertijd ligt de werkloosheid bij Nederlandse moslims gemiddeld drie keer hoger dan bij andere Nederlanders. Ook neemt de discriminatie van moslims toe, zoals blijkt uit allerlei rapporten, onderzoeken en meldpunten en, nog belangrijker: uit concrete ervaringen van de moslims zelf. Velen van hen zoeken daarom hun heil in werk als kleine zelfstandige zodat ze dan geen last hebben van goedbedoelde opmerkingen als ‘wat spreek je goed Nederlands’, of met evaluaties als ‘moet zich wel nog beter inwerken in de werkcultuur’, of foute grappen over Taliban en ISIS. De niet-moslimse Nederlander verzucht dan dat hij of zij niets meer kan zeggen en het gevoel heeft op eieren te lopen in de buurt van collega’s die moslim zijn.

Dat is allemaal heel vervelend, maar is het een kwestie van grote zorg? Je zou kunnen zeggen dat moslims worstelen met dezelfde problemen waarmee bijvoorbeeld ook vrouwen en mensen van kleur te maken hebben. Maar in het geval van moslims speelt er meer. Hele overheidsinstanties houden zich met hen bezig en er worden nog steeds brede maatschappelijke en politieke debatten gevoerd waarin zij onderwerp van gesprek zijn. Het gaat dan niet over manieren waar-

op hun positie verbeterd en geholpen kan worden, zoals bijvoorbeeld de Emancipatieraad ooit deed voor vrouwen, of het Landelijk Overleg Minderheden voor mensen van kleur. Het gaat over de moslims die radicaliseren en aanslagen willen plegen, zoals het geval was met de moordenaar van Theo van Gogh in 2004, of over moslims die in 2013 en 2014 afreisden om zich aan te sluiten bij ISIS. Natuurlijk zijn zij een kleine minderheid en dat wordt ook altijd weer benadrukt. Niettemin staan de schijnwerpers vol op álle moslims in Nederland. Mede vanwege de vaagheid van termen als ‘salafisten’ en ‘radicalen’ wordt iedere moslim die orthodoxe trekjes vertoont met wantrouwen bekeken. En de moslim die een jaarlijkse donatie doet aan zijn moskee of die (vaak zonder duidelijk bewijs) door de overheid wordt aangemerkt als salafist kan enorm in de problemen raken. Moslims beklagen zich daarover, terwijl de rest van Nederland vindt dat zij eens moeten ophouden met dat gezeur over discriminatie.

En zo blijven we vermoeid rondjes draaien in de tredmolen. We komen er niet uit en toch is het duidelijk dat niemand blij is met de situatie waarin ‘de islam’ zich in Nederland bevindt. We kunnen ons hierbij neerleggen en afwachten tot het eindelijk een keer goed komt. Ik behoor tot die optimisten. Het is vooral een kwestie van hieruit groeien. Maar tegelijkertijd ben ik bang dat ons in de tussentijd akelige verrassingen te wachten staan. Discriminatie en uit-

sluiting zetten aan tot radicalisering, dat zal niemand verbazen. Met name bij mensen die het gevoel hebben dat alle ogen constant op hen gericht zijn, en een heel staatsapparaat bezig is om hen in de gaten te houden, of hun familieleden, of vrienden. Geen enkele Nederlander zou dat pikken, dus ook de moslimse Nederlander niet.

Dus nee, we kunnen niet wachten tot het overgaat, want dit is een explosieve situatie. Maar wat te doen? De gangbare reactie van Nederlanders op die vraag is een zoveelste debat, actieplan, of commissie. Maar dat hebben we al zo vaak gedaan en dat heeft niet veel geholpen. Vooral omdat we dan met de symptomen bezig zijn in plaats van de oorzaken. In dit boek wil ik die oorzaken ontleden. Het doel is duidelijkheid te scheppen over hoe we zijn aanbeland op het punt waar we nu zitten. Meer nog wil ik laten zien wat manieren kunnen zijn om daar weer uit te komen. Want niemand is tevreden met de situatie zoals die nu is.